

La quimera substituint la Història

Autor: Àngels Casals

Data de publicació: 30-11-2014

Àngel Casals, Doctor en Història Moderna, sense tenir en compte el paper de l'estat, de la censura reial, la inquisició, el control d'impremtes, la confiscació de biblioteques, la persecució intel·lectual i la crema de llibres, opina que els investigadors del nostre Institut s'inventen la Història.

El 1927 es publicava una traducció catalana de Cristòfor Colom fou català (La veritable gènesi del Descobriment), de l'estudiós peruà Luis Ulloa; en els cercles catalanistes reprimits per la dictadura de Primo de Rivera, l'efecte del text va ser fulminant, i Ulloa va ser convidat a Barcelona diverses vegades. Però l'entusiasme que despertà en els cercles polititzats no va tenir correspondència entre els historiadors de l'època, que van mantenir sempre un distanciament —com en el cas de Ferran Soldevila o d'Antoni Rovira i Virgili— que no volia pas dir una condemna oberta de les teories d'Ulloa.

No ha estat l'únic cas de proposta d'un origen alternatiu per al descobridor. Des del segle XIX s'han anat proposant possibles pàtries colombines arreu d'Europa —Galícia, Extremadura, Euskadi, Castella, França, Anglaterra, Polònia, Noruega, Itàlia (i no només Gènova)— i, fins i tot, el famós caçador de nazis Simon Wiesenthal defensava que era jueu. Podem parlar, doncs, d'un subgènere colomí ben actiu. Hi ha una Casa Museo Colón a Poio (Pontevedra) i la localitat de Calvi (Còrsega) s'anuncia com la vila nadiua del descobridor... I no són pas els únics casos.

La vida de Cristòfor Colom té molts punts que ell mateix va enfosquir, també el seu origen. La hipòtesi més acceptada —la genovesa— ha tingut més èxit que la resta per dues raons: l'Estat italià de Mussolini va fer una veritable aposta per guanyar Colom per a la pàtria i, això és molt important, bona part de les iniciatives atlàntiques fetes des de Portugal o Andalusia el segle XV tenien l'empremta genovesa.

Cap de les teories presentades fins ara han aconseguit el consens de la comunitat historiogràfica internacional: massa

buits, massa contradiccions en la documentació per satisfer una anàlisi rigorosa. Però l'origen de Colom és un tema menor, molt menor: si no hagués estat Colom, ben segur que hauria estat algun altre abans —hi ha també una teoria del predescobriment— o després, però és indiscutible la paternitat mediterrània de l'empresa americana.

La teoria catalana

Un grup de seguidors de les teories d'Ulloa van constituir el 1989, i a l'escalf d'Òmnium Cultural, el Centre d'Estudis Colombins (CEC) amb l'objectiu de resoldre el gran interrogant que el seu inspirador va deixar sense resposta: si Colom era català, qui era exactament?

La tasca del CEC ha seguit sempre el mètode de la recerca històrica. Ha erosionat molt la hipòtesi genovesa, ha tret a la llum informació valuosa sobre el trànsit de Barcelona entre els segles XV i XVI i ha reconegut, també, que fins ara no ha pogut identificar el català Cristòfor Colom.

A partir de la dècada dels noranta, els treballs de Jordi Bilbeny van donar un nou impuls a aquest tema, però sobre una base teòrica diferent: la documentació de la història catalana hauria estat sistemàticament falsificada per l'Estat espanyol per robar a Catalunya el seu passat i la seva identitat. Per tant, l'investigador esdevé més aviat detectiu: buscar les proves d'aquesta titànica tasca d'ocultació de la veritat i restituir-la.

Bilbeny va identificar Joan Colom Bertran, un membre de la petita noblesa barcelonina que havia participat en la guerra civil catalana de 1462-1472, amb l'almirall. Malgrat el gruixut volum que li dedicà el 2006, els errors sobre el context històric del personatge i les proves documentals que apunten que ja era mort en 1477 li han impedit presentar-lo com la resposta definitiva que pretenia.

Un altre punt important de la nova teoria colombina seria la sortida de la primera expedició des de Pals de l'Empordà, i no pas Palos de Moguer, que neix de la confusió en la catalanització en els documents de topònims i noms de persones (Pals / Palos; Pinson / Pinzón) i en l'ús forçat d'imatges i referències, tot i no existir cap prova fefaent d'un port a la localitat empordanesa.

I més enllà de Colom

La idea d'una gegantina manipulació històrica que només demana enginy per descobrir-la és una llamina temptadora per a ments inquietes. Trobar contradiccions, dobles significats, punts foscos que delatin la imperfecció del crim s'ha convertit en la missió de diverses associacions: la Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya (2004), l'Institut Nova Història (2007) i el Cercle Català d'Història (2008).

Han catalanitzat personalitats històriques com Cervantes (esdevingut Sirvent), Vespucci (esdevingut Despuig), Hernán Cortés (esdevingut Ferran Cortés), Bartolomé de las Casas (Bartomeu Casaus) o Magallanes (Magalló), entre molts d'altres. La base comuna de tots ells és, com ja s'ha dit, la idea de la falsificació documental feta de manera sistemàtica per Espanya des de temps de Felip II: una tasca de segles, de reescriure documents i eliminar-ne altres arreu del món. Com passa amb totes les teories conspiratives, si s'accepta la premissa és impossible la discussió: l'absència de proves es converteix en la millor prova que s'han eliminat les proves. I el que això porta afegit: fa impossible el coneixement cert a partir dels documents i cal fiar-ho tot a la intuïció i la deducció.

Quan hom llegeix els diversos treballs dels socis d'aquestes entitats, és fàcil comprovar que molts desconeixen els contextos històrics i la bibliografia general. Molt pocs d'ells tenen formació d'historiador. Dir, per exemple, que la finalitat de Colom era crear una nova Catalunya a Amèrica amb els catalans que havien lluitat contra els Trastàmara és, simplement, no saber res de la guerra civil del 1462.

Han creat una història pròpia en la qual Catalunya mai va patir una crisi el XIV, va recuperar-se amb facilitat de deu anys de guerra civil el XV, i va ser la primera potència mundial, com demostraria la llarga estada de l'emperador Carles V el 1519 —identificat en una de les jornades d'Arenys amb "l'Imperi Universal Català"—. En aquesta realitat paral·lela les grans gestes culturals o militars atribuïdes a Castella són, en realitat, obra de catalans.

El vessant polític

Els membres d'aquestes entitats denuncien atacs, repressions i intents de callar-los. Però és fàcil veure'ls en mitjans informatius, llibreries i fins i tot cinemes. Els documentals inspirats en les idees de Bilbeny L'apropiació del Descobriment d'Amèrica: una conspiració d'Estat?, (2003), L'enigma Cervantes (2006) i Colom i la Casa Reial Catalana (2011) han estat emesos en la televisió pública catalana. Potser perquè han barrejat la seva feina amb la

causa independentista, personalitats del món de la cultura, la política i el periodisme com David Bassa, Patrícia Gabancho, Vicent Partal o Josep-Lluís Carod-Rovira no han dubtat a participar en algun dels seus actes o donar-los suport públicament.

Aquesta és la part més preocupant del fenomen. La incultura històrica de la nostra societat se sublima en els mitjans informatius i polítics. En tota disciplina científica, i la història ho és, hi ha marcs teòrics i un mètode per aconseguir coneixements. La història no és el refugi de la simple opinió o de la suposició. Menysprear la recerca acadèmica i rigorosa que fan centenars —i no només des de la universitat!— d'historiadors catalans per substituir-la per teories més o menys pintoresques per difondre-les sense cap mena de contrast només serveix per desacreditar culturalment un país. Un luxe que Catalunya mai s'ha pogut permetre.

Àngel Casals és professor del Departament de Història Moderna de la Universitat de Barcelona i responsable del Àrea d'Història de la Universitat Catalana d'Estiu.

Article original a El País